

MAKRO

Fordelingen av gevinstene ved internasjonal handel

Hvis vi i Norge ikke hadde handlet med resten av verden, kunne vi levd godt på fisk og vi kunne fyrt med olje og hatt det varmt.

Gjesterkribent

HALVOR MEHLUM
PROFESSOR VED ØKONOMISK
INSTITUTT, UIO

VED Å DELTA i internasjonal handel slipper vi i midlertid å nøye oss med å konsumere bare det vi selv produserer. Vi kan bytte olje mot billige skjorter og TV-apparater, vi kan feriere i utlandet, la oss underholde av internasjonal underholdningsindustri og på den måten heve levestandarden mange hakk.

Sammenlignet med et tankeeksperiment der grensene brått ble stengt, er det åpenbart at vi tjener enormt på frihandel. Norge er tilgodesett med naturgitte forutsetninger for produksjon av noen internasjonalt ettertraktede varer, som olje, oljeteknologi, fisk og kraftkrevende produkter. Med disse varene kan vi bytte til oss et bredt spekter av industriprodukter fra hele kloden, og dette varebyttet tjener oss godt.

Alle land deltar i dette varebyttet og i et slikt varebytte realiserer de handlende land i fellesskap en gevinst. Uten handelen ville denne gevinsten ikke blitt realisert. Gevinstene ved varebyttet er avhengig av deltagelse fra samtlige parter, og sånn sett er gevinstene skapt i fellesskap. Men hvordan fordeles gevinsten innen dette fellesskapet? Fordeles den rettferdig? Svaret er åpenbart at fordelingen av gevinsten er skrikende urettferdig. Noen land tjener mye mer på å delta i internasjonal handel enn andre, og Norge er ett av dem som tjener aller mest.

DET ER INGEN RETTFERDIGHET i at landet som har olje skal tjene mer på handel enn landet som syr skjortene, men sånn er markedsøkonomien. Knapphet bestemmer fordelingen av gevinstene og knapphet gir stor

Jeg ser bare én opplagt løsning, og det er at Norge gir bort deler av oljeinntektene

inntekt. Verdensøkonomien er preget av stor tilgang på effektive industribedrifter og rikelig med arbeidskraft. Derfor vil land som har basert seg på produksjon av standardiserte industrivarer oppleve at deres del av gevinsten konkurreres ned, mens de som sitter på de knappe ressursene blir sittende på store gevinster.

Norge eksporterte i 2015 olje og gass for 450 milliarder kroner. Det tilsvarer omtrent 90.000 kroner per innbygger. Hva gir dette i det internasjonale varebyttet? En dongeribukse av et kjent merke kan for eksempel koste 45 kroner i produksjon i et lavkostland som Tunisia. Brukte hver norske innbygger sine 90.000 kroner på bukser sydd i Tunisia ville det gitt to tusen bukser på hver. Kjøpte vi dem i Bangladesh, ville vi fått langt flere.

En annen måte å se det på er å spørre hvor mange arbeideres årsinnsats vi kunne kjøpt i et lavkostland. En normal årslønn i Kina kan for eksempel være 26.000 kroner. Norsk olje- og gasseksport er da tilstrekkelig til at hver norske innbygger kunne byttet til seg 3,5 kinesiske årsverk. En gjennomsnittlig norsk kjernefamilie på fire personer kunne da råde over fjorten kinesiske årsverk, og det bare ved å bruke en brøkdel av den totale norske verdiskapingen, nemlig olje- og gass-eksporten. Ingen norske familier har en slik tjenerstab, men indirekte nyter alle norske familier godt av en enorm arbeidsinnsats i fattige land. Vårt høye forbruk er bare mulig på grunn av et varebytte der kostbare norske ressurser byttes i lavt betalte arbeidstimer. Arbeidstimerne er billige fordi det er stor tilgang på arbeidskraft i verden, men også fordi effektivisering og konkurransen om å være billigst holder lønningene tilbake.

ER SÅ DE FATTIGE landenes fattigdom en forutsetning for vår velstand? Ville likere fordeling av inntekt mellom land føre til at Norge kom dårligere ut? Igjen kan et tankeeksperiment være informativt. Dersom alle fattige land over natten fikk samme tilgang på olje, fisk og ressurser, i tillegg til å få vår teknologi og vårt utdanningsnivå, ville det gitt stor velstandøkning i fattige land. Konsekvensene for den norske velstanden ville være brutale. Hvis Norge ikke lenger hadde noe som var spesielt ettertraktet i verdens varebytte, måtte Norge finne seg i å måtte bytte varer på en måte der arbeidstimer brukt i eksportvareproduksjon ble byttet én mot én i arbeidstimer brukt på importproduksjon hos handelspartneren. En norsk familie kunne åpenbart ikke lenger kjøpe mangfoldige årsverk ute bare ved bruk av ressursinntektene

GOD BUTIKK: Norge tjener uforholdsmessig mye på handel Her

klesproduksjon i Bangladesh.

FOTO: NTB SCANPIX

dersom alle land rådet over like store ressursinntekter.

I dette perspektivet er det åpenbart at Norge tjener uforholdsmessig mye på det internasjonale varebyttet. Selv om alle land kan tjene, er andres lands gevinster moderate sammenlignet med Norges. Hvordan kan denne

opplagt urimelig deling av felles handelsgvinster rettes på? Hva kan vi selv gjøre for å unngå at fattige land må bruke mer enn 15 millioner årsverk for å kjøpe norsk olje og gass? Jeg ser bare én opplagt løsning, og det er at Norge gir bort deler av oljeinntektene. En start kan være å tredoble bistandsbudsjettet og bruke pengene til helse og utdanning i fattige land.

RIKE LAND HAR en selvfølgelig moralsk forpliktelse til å gi bistand. Norge har i tillegg en like selvfølgelig plikt til å dele handelsgevinstene, som er skapt i fellesskap, men som Norge tilfældigvis har blitt sittende med en altfor stor del av.

Vårt økonomipanel skriver hver uke om makroøkonomi, markeder og økonomisk politikk:

7. mai: **Erlend Lødemel**

Overoptimistiske aksjeinvestorer?

30. april: **Erik Bruce**

Kantvinge Norges Bank til den nedre grense

23. april: **Egil Herman Sjørven**

Destruksjon av verdier som regel

16. april: **Oystein Børsum**

Uegnet inflasjonsmål

9. april: **Jan L. Andreassen**

All Along Norway's Watchtower

2. april: **Espen Henriksen**

Nuller faktisk veldig bra!

23. mars: **Kyrre Aamdal**

30 år siden konflikttåret

19. mars: **Roger Bjørnstad**

Politikken virker ikke

12. mars: **Shakeb Syed**

Enliten åpen petroleumsøkonomi?

5. mars: **Klaus Mohr**

Mens men ventar på veksten

Fordelingen av gevinstene ved internasjonal handel

Hvis vi i Norge ikke hadde handlet med resten av verden, kunne vi levd godt på fisk og vi kunne fyrte med olje og hatt det varmt.

VED Å DELTA i internasjonal handel slipper vi imidlertid å nøye oss med å konsumere bare det vi selv produserer. Vi kan bytte olje mot billige skjorter og TV-apparater, vi kan feriere i utlandet, la oss underholde av internasjonal underholdningsindustri og på den måten heve levestandarden mange hakk.

Sammenlignet med et tankeeksperiment der grensene brått ble stengt, er det åpenbart at vi tjener enormt på frihandel. Norge er tilgodesett med naturgitte forutsetninger for produksjon av noen internasjonalt ettertraktede varer, som olje, oljeteknologi, fisk og kraftkrevende produkter. Med disse varene kan vi bytte til oss et bredt spekter av industriprodukter fra hele kloden, og dette varebyttet tjener oss godt.

Alle land deltar i dette varebyttet og i et slikt varebytte realiserer de handlende land i fellesskap en gevinst. Uten handelen ville denne gevinsten ikke blitt realisert. Gevinstene ved varebyttet er avhengig av deltagelse fra samtlige parter, og sånn sett er gevinstene skapt i fellesskap. Men hvordan fordeles gevinsten innen dette fellesskapet? Fordeles den rettferdig? Svaret er åpenbart at fordelingen av gevinsten er skrikende urettferdig. Noen land tjener mye mer på å delta i internasjonal handel enn andre, og Norge er ett av dem som tjener aller mest.

DET ER INGEN RETTFERDIGHET i at landet som har olje skal tjene mer på handel enn landet som syr skjortene, men sånn er markedøkonomien. Knapphet bestemmer fordelingen av gevinstene og knapphet gir stor inntekt. Verdensøkonomien er preget av stor tilgang på effektive industribedrifter og rikelig med arbeidskraft. Derfor vil land som har basert seg på produksjon av standardiserte industrivarer oppleve at deres del av gevinsten konkurreres ned, mens de som sitter på de knappe ressursene blir sittende på store gevinster.

Norge eksporterte i 2015 olje og gass for 450 milliarder kroner. Det tilsvarer omtrent 90.000 kroner per innbygger. Hva gir dette i det internasjonale varebyttet? En dongeribukse av et kjent merke kan for eksempel koste 45 kroner i produksjon i et lavkostland som Tunisia. Brukte hver norske innbygger sine 90.000 kroner på bukser sydd i Tunisia ville det gitt to tusen bukser på hver. Kjøpte vi dem i Bangladesh, ville vi fått langt flere.

En annen måte å se det på er å spørre hvor mange arbeideres årsinnsats vi kunne kjøpt i et lavkostland. En normal årslønn i Kina kan for eksempel være 26.000 kroner. Norsk olje- og gasseksport er da tilstrekkelig til at hver norske innbygger kunne byttet til seg 3,5 kinesiske årsverk. En gjennomsnittlig norsk kjernefamilie på fire personer kunne da råde over fjorten kinesiske årsverk, og det bare ved å bruke en brøkdel av den totale norske verdiskapingen, nemlig olje- og gass-eksporten. Ingen norske familier har en slik tjenerstab, men indirekte nyter alle norske familier godt av en enorm arbeidsinnsats i fattige land. Vårt høye forbruk er bare mulig på grunn av et varebytte der kostbare norske ressurser byttes i lavt betalte arbeidstimer. Arbeidstimerne er billige fordi det er stor tilgang på arbeidskraft i verden, men også fordi effektivisering og konkurransen om å være billigst holder lønningene tilbake.

ER SÅ DE FATTIGE landenes fattigdom en forutsetning for vår velstand? Ville likere fordeling av inntekt mellom land føre til at Norge kom dårligere ut? Igjen kan et

tankeeksperiment være informativt. Dersom alle fattige land over natten fikk samme tilgang på olje, fisk og ressurser, i tillegg til å få vår teknologi og vårt utdanningsnivå, ville det gitt stor velstandsøkning i fattige land. Konsekvensene for den norske velstanden ville være brutale. Hvis Norge ikke lenger hadde noe som var spesielt ettertraktet i verdens varebytte, måtte Norge finne seg i å måtte bytte varer på en måte der arbeidstimer brukt i eksportvareproduksjon ble byttet én mot én i arbeidstimer brukt på importproduksjon hos handelspartneren. En norsk familie kunne åpenbart ikke lenger kjøpe mangfoldige årsverk ute bare ved bruk av ressursinntektene dersom alle land rådet over like store ressursinntekter.

I dette perspektivet er det åpenbart at Norge tjener uforholdsmessig mye på det internasjonale varebyttet. Selv om alle land kan tjene, er andres lands gevinster moderate sammenlignet med Norges. Hvordan kan denne opplagt urimelige deling av felles handelgevinster rettes på? Hva kan vi selv gjøre for å unngå at fattige land må bruke mer enn 15 millioner årsverk for å kjøpe norsk olje og gass? Jeg ser bare én opplagt løsning, og det er at Norge gir bort deler av oljeinntektene. En start kan være å tredoble bistandsbudsjettet og bruke pengene til helse og utdanning i fattige land.

RIKE LAND HAR en selvfølgelig moralsk forpliktelse til å gi bistand. Norge har i tillegg en like selvfølgelig plikt til å dele handelsgevinstene, som er skapt i felleskap, men som Norge tilfeldigvis har blitt sittende med en altfor stor del av.